

Спіс выкарыстаных крыніц

Архіўныя матэрыялы

Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва (БДАМЛіМ)

1. БДАМЛіМ, ф. 3. Калекцыя дакументаў Беларускага музея імя І. Луцкевіча ў Вільні. Воп. 1, спр. 14. Дакументы Віленскага народнага ўніверсітэта А. Міцкевіча за 1915—1916 гг.
2. БДАМЛіМ, ф. 3, воп. 1, спр. 16. Статут Сувязі культурна-нацыянальнага адраджэння беларускага народа ў Вільні за 1918 г. Друкаванае выданне.
3. БДАМЛіМ, ф. 3, воп. 1, спр. 17. Пракаколы пасяджэнняў настаўніцкай секцыі Сувязі культурна-нацыянальнага адраджэння беларускага народа ў Вільні. 9 верасня — 4 кастрычніка 1918 г.
4. БДАМЛіМ, ф. 3, спр. 34. Пракаколы сходаў і пасяджэнняў сябраў Беларускага выдавецкага таварыства ў Вільні. 1 жніўня 1913 г. — 24 снежня 1918 г.
5. БДАМЛіМ, ф. 3, спр. 56. Дакументы рэдакцыі газеты «Змаганне» за 1923—1924 гг.
6. БДАМЛіМ, ф. 3, воп. 1, спр. 124. Дакументы Школьнай камісіі Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны за 1915—1916 гг.
7. БДАМЛіМ, ф. 3, воп. 1, спр. 126. Ліставанне Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны з нямецкімі акупацыйнымі ўладамі па розных пытаннях за 1915—1918 гг. Нататка А. Луцкевіча за 1925 г. пра гісторыю стварэння беларускіх школ падчас першай нямецкай акупацыі 1915—1918 гг.
8. БДАМЛіМ, ф. 3, воп. 1, спр. 131. Ліставанне Беларускага народнага камітэта ў Вільні з нямецкімі акупацыйнымі ўладамі па розных пытаннях за 1915—1916 гг.
9. БДАМЛіМ, ф. 3, воп. 1, спр. 133. Ліставанне Беларускага камітэта ў Вільні з акупацыйнымі нямецкімі ўладамі па розных пытаннях за 1916—1918 гг.
10. БДАМЛіМ, ф. 3, воп. 1, спр. 134.

Рэзалюцыі, дэкларацыі, звароты Беларускага народнага камітэта ў Вільні за 1917—1918 гг.

11. БДАМЛіМ, ф. 3, воп. 1, спр. 137. Ліставанне і іншыя дакументы Беларускага нацыянальнага камітэта ў Магілёве. 15 красавіка 1917 г. — 25 верасня 1918 г.

12. БДАМЛіМ, ф. 3, воп. 1, спр. 138. Дакументы Цэнтральнай рады беларускіх арганізацый у Мінску і Беларускага нацыянальнага камітэта ў Магілёве за 1917—1918 гг.

13. БДАМЛіМ, ф. 3, воп. 1, спр. 140. Дакументы падрыхтоўкі і правядзення Беларускай канферэнцыі ў Вільні і матэрыялы Беларускай рады ў Вільні за 1917—1918 гг.

14. БДАМЛіМ, ф. 3, воп. 1, спр. 232. Статут і рэзалюцыя Цэнтральнага бежанскага беларускага камітэта ў Мінску.

15. БДАМЛіМ, ф. 3, воп. 1, спр. 261. Ліставанне Івана і Антона Луцкевічаў з рознымі ўстановамі і грамадскімі дзеячамі.

16. БДАМЛіМ, ф. 3, воп. 1, спр. 293. Пракакол сходу беларускіх ксяндзоў у м. Германавічы. 6—7 жніўня 1918 г.

Государственный архив Российской Федерации (ГАРФ)

17. ГАРФ, ф. 3333, оп. 2, д. 1а. Центральное управление по эвакуации населения при Министерстве внутренних дел России — Центральная коллегия по делам пленных и беженцев при Народном комиссариате военных дел РСФСР.

18. ГАРФ, ф. 5999, оп. 1, д. 1. Гродненская губернская белорусская управа. Протоколы Гродненского губернского съезда в декабре 1918 г.

Дзяржаўны архіў Мінскай вобласці (ДАМВ)

19. ДАМВ, ф. 322. Мінскі гарадскі аддзел народнай адукацыі. Воп. 1, спр. 1. Інфармацыя аб навучальных установах г. Мінска. Каштарысы на ўтрыманне мінскіх школ за першае паўгоддзе 1919 г.

20. ДАМВ, ф. 322, воп. 1, спр. 4. Спісы настаўнікаў і выкладчыкаў навучальных устаноў г. Мінска. Снежань 1918 г. — чэрвень 1919 г.

21. ДАМВ, ф. 322, воп. 1, спр. 10. Заявы і звароты кіраўнікоў школ і педагогічных работнікаў г. Мінска. Снежань 1918 г. — травень 1919 г.

22. ДАМВ, ф. 322, воп. 1, спр. 22. Заявы і звароты педагогічных работнікаў, справаздачы кіраўнікоў школ г. Мінска за 1918—1919 гг. і іншыя дакументы.

23. ДАМВ, ф. 864. Мінскія беларускія педагогічныя курсы. Воп. 1, спр. 1. Спісы выкладчыкаў і слухачоў курсаў. Фінансавая дакументацыя. Лістапад 1918 г. — травень 1919 г.

24. ДАМВ, ф. 864, воп. 1, спр. 2. Заявы і справаздачы аб праходжанні педагогічнай практыкі слухачоў Беларускіх педагогічных курсаў. Лістапад 1918 — сакавік 1919 г.

Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (НАРБ)

25. НАРБ, ф. 3. Народны камісарыят асветы Заходняй вобласці. Воп. 1, спр. 8. Выпіскі з пратаколаў пасяджэнняў аддзела народнай адукацыі Заходняй камуны, каштарысы выдаткаў на ўтрыманне навучальных устаноў Магілёўскай губерні на 1918 г. Ліставанне з павятовымі аддзелаў народнай адукацыі Магілёўскай губерні. Дакументы на выдачу заробкаў настаўнікам пачатковых вучэльняў г. Быхава і Быхаўскага павета, якую яны не атрымалі ў сувязі з нямецкай акупацыяй. 24 траўня — 9 лістапада 1918 г.

26. НАРБ, ф. 3, воп. 1, спр. 13. Выпіскі з пратаколаў пасяджэння аддзела народнай адукацыі Сеніцкага павятовага выканкама ад 7 чэрвеня 1918 г. аб адкрыцці сярэдняй школы і пачатковых вучэльняў. Каштарыс выдаткаў на народную адукацыю Сеніцкага !!! павятовага выканкама на 1918 г.

27. НАРБ, ф. 3, воп. 1, спр. 16. Спісы павятовых і валасных аддзелаў народнай адукацыі Заходняй вобласці, звесткі пра навучальныя ўстановы Горацкага павета. 1918 г.

28. НАРБ, ф. 3, воп. 1, спр. 27. Каштарысы на ўтрыманне аддзелаў народнай адукацыі Веліскага і Віцебскага паветаў на 1918 г.

29. НАРБ, ф. 3, воп. 1, спр. 29. Каштарысы на ўтрыманне аддзелаў народнае адукацыі навучальных устаноў Магілёўскай губерні на 1918 г.

30. НАРБ, ф. 3, воп. 1, спр. 35. Каштарысы выдаткаў на ўтрыманне навучальных устаноў і пазашкольных устаноў паветаў Віцебскай, Магілёўскай і Смаленскай губерняў на другое паўгоддзе 1918 г. і першае паўгоддзе 1919 г.

31. НАРБ, ф. 3, воп. 1, спр. 48. Каштарысы выдаткаў на ўтрыманне навучальных і пазашкольных устаноў паветаў Віцебскай, Магілёўскай і Смаленскай губерняў на красавік 1918 г.

32. НАРБ, ф. 4. Беларускі нацыянальны камісарыят. Воп. 1, спр. 13. Ліставанне Белнацкама з рэгіянальнымі аддзелаў. Люты— красавік 1918 г.

33. НАРБ, ф. 4, воп. 1, спр. 16. Дачыненні Белнацкама з органамі Заходняй вобласці, губернскімі выканаўчымі камітэтамі Віцебскай і Магілёўскай губерняў. Ліпень—верасень 1918 г.

34. НАРБ, ф. 4, воп. 1, спр. 20. Ліставанне Белнацкама з органамі ўлады РСФСР і іншымі ўстановамі і арганізацыямі. Студзень—жнівень 1918 г.

35. НАРБ, ф. 4, воп. 1, спр. 39. Спіс беларусаў-ўцекачоў. Студзень 1918 — сакавік 1919 г.

36. НАРБ, ф. 4, воп. 1, спр. 74. Дэкрэт СНК РСФСР пра рээвакуацыю дзяржаўных, грамадскіх і прыватных устаноў, капіталаў і іншай маёмасці, эвакуіраваных з Літвы і Беларусі; звесткі аб іх становішчы і спісы эвакуіраваных устаноў на 12 траўня — 4 ліпеня 1919 г.

37. НАРБ, ф. 4, воп. 1, спр. 75. Праект дэкрэта аб рээвакуацыі навучальных устаноў у Беларусь і іх фінансаванні. Ліставанне з эвакуіраванымі навучальнымі ўстановамі адносна іх рээвакуацыі; спісы служачых Гардзенскай жаночай гімназіі. 20 траўня — 30 лістапада 1918 г.

38. НАРБ, ф. 4, воп. 1, спр. 77. Копіі пратаколаў пасяджэнняў Калегіі Наркамасветы РСФСР, пратаколы пасяджэнняў культурна-асветнага аддзела Белнацкама і справаздачы аб яго працы. 3 красавіка — 13 верасня 1918 г.

39. НАРБ, ф. 4, воп. 1, спр. 79. Рэзалюцыі Усерасійскага з'езда беларусаў-ўцекачоў па дакладу аб становішчы школьнай справы ў Беларусі і копіі пратаколаў пасяджэння

педагогічнай рады Мінскага настаўніцкага інстытута адносна каштарысу на яго ўтрыманне. 22 траўня — 5 лістапада 1918 г.

40. НАРБ, ф. 4, воп. 1, спр. 80. Палажэнне аб культурна-асветным адзеле Белнацкама і яго філіялаў. 1 верасня — 29 лістапада 1918 г.

41. НАРБ, ф. 4, воп. 1, спр. 81. Справаздачы і іншыя матэрыялы культурна-асветнага аддзела Белнацкама. Сакавік—ліпень 1918 г.

42. НАРБ, ф. 4, воп. 1, спр. 82. Справаздача аб працы культурна-асветнага аддзела Белнацкама і яго ліставанне з Наркамасветы РСФСР аб арганізацыі школьнай справы ў Беларусі. 20 лютага — 30 верасня 1918 г.

43. НАРБ, ф. 4, воп. 1, спр. 83. Справаздача аб чыннасці культурна-асветнага аддзела Белнацкама і яго ліставанне з Наркамасветы РСФСР па пытаннях пра арганізацыю культурна-асветнай працы ў Беларусі. 27 красавіка 1918 г. — 27 студзеня 1919 г.

44. НАРБ, ф. 4, воп. 1, спр. 84. Звесткі пра становішча і колькасць навучальных устаноў, эвакуіраваных з Беларусі ў г. Курск. 23 траўня — 29 лістапада 1918 г.

45. НАРБ, ф. 4, воп. 1, спр. 87. Ліставанне Белнацкама з рознымі ўстановамі. Першая палова 1918 г.

46. НАРБ, ф. 4, воп. 1, спр. 101. Праекты дэкрэтаў Наркамасветы РСФСР аб перадачы ўсіх дзяржаўных і грамадскіх устаноў, эвакуіраваных з Беларусі пад загад Белнацкама, даклады і звесткі пра становішча гэтых устаноў. 20 красавіка 1918 г. — 16 студзеня 1919 г.

47. НАРБ, ф. 4, воп. 1, спр. 133. Анкеты ўцекачоў з Беларусі, зарэгістраваных у Петраградскім адзеле Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны за 1916—1918 гг.

48. НАРБ, ф. 4, воп. 1, спр. 162. Справаздачы і іншыя матэрыялы выдавецкага аддзела Белнацкама. Сакавік—ліпень 1918 г.

49. НАРБ, ф. 4, воп. 1, спр. 169. Ліставанне Белнацкама са сваімі рэгіянальнымі аддзеламі і навучальнымі ўстановамі Беларусі. 15 жніўня — 6 лістапада 1918 г.

50. НАРБ, ф. 42. Народны камісарыят асветы ССРБ. Воп. 1, спр. 1а. Анкеты аб становішчы адукацыі ў Мінскай губерні. Люты—сакавік 1919 г.

51. НАРБ, ф. 42, воп. 1, спр. 9. Статыстычныя звесткі аб навучальных установах Мінскай губерні за 1918 г.

52. НАРБ, ф. 42, воп. 1, спр. 11. Статыстычныя звесткі аб дашкольных і школьных установах г. Мінска і Мінскага павета на пачатак 1919 г.

53. НАРБ, ф. 42, воп. 1, спр. 27. Матэрыялы па паляпшэнню ўмоў жыцця школьнікаў (дэкрэты, планы і ліставанне). 11 лістапада 1918 г. — 9 лютага 1919 г.

54. НАРБ, ф. 42, воп. 1, спр. 29. Доклад педагогічнай рады сельскагаспадарчых вучэльных у Горы-Горках і іншыя дакументы. 18 студзеня — 17 лютага 1919 г.

55. НАРБ, ф. 42, воп. 3, спр. 74. Спісы і анкеты школьных працаўнікоў, якія прыбылі з РСФСР, і іншыя дакументы. 1 снежня 1921 г. — 31 снежня 1923 г.

56. НАРБ, ф. 42, воп. 1, спр. 246. Загады Дзяржвыдата БССР. 31 жніўня — 12 лістапада 1924 г.

57. НАРБ, ф. 60. Збор матэрыялаў Інстытута гісторыі Камуністычнай партыі Беларусі. Воп. 3, спр. 456. «Сповідзь» К. Цярэшчанкі. 1921 г.

58. НАРБ, ф. 325. Рада Народных Міністраў БНР. Воп. 1, спр. 2. Пратакты пасяджэнняў Першага Беларускага з'езда ўцекачоў у Маскве, яго выканаўчай камісіі, прадстаўнікоў беларускіх грамадскіх арганізацый у Мінску, рэзальцыі Другога сялянскага з'езда Мінскай і Віленскай губерняў, з'ездаў беларусаў-вайскоўцаў Заходняга, Паўднёва-Заходняга франтоў і іншыя дакументы. 25 сакавіка — 23 снежня 1917 г.

59. НАРБ, ф. 325, воп. 1, спр. 8. Пастанова Народнага сакратарыята БНР ад 27 сакавіка 1918 г. аб абвяшчэнні былых расійскіх урадавых устаноў Беларускага краю ўстановамі БНР, стэнаграма сесій Рады БНР ад 24, 29 сакавіка, 12 красавіка, 1 і 14 траўня, 1 чэрвеня, 1 і 11 ліпеня 1918 г.; інфармацыйныя лісткі і бюлетэні Народнага сакратарыята і Рады БНР ад 9 па 29 траўня 1918 г.

60. НАРБ, ф. 325, воп. 1, спр. 15. Дакументы аб чыннасці ўрада БНР і Дэлегацыі БНР, пасланай на мірныя перамовы ў Бярэсце па пытаннях прызнання незалежнасці і вызвалення Беларусі з-пад польскага прыгнёту, і

іншыя дакументы. 19 студзеня 1918 г. — 24 жніўня 1923 г.

61. НАРБ, ф. 325, воп. 1, спр. 16. Дэкларацыя Беларускай дэлегацыі, пасланай на мірныя перамовы ў Бярэсце, ад 19 студзеня 1918 г., зварот урада БНР да прадстаўніка ўрада Нямецчыны за 25 красавіка 1918 г. аб прызнанні самастойнасці Беларусі; спісы сябраў Рады і Народнага сакратарыята БНР; рэзалюцыі нарады настаўнікаў школ Беларусі за 21—23 ліпеня 1918 г.; іншыя дакументы.

62. НАРБ, ф. 325, воп. 1, спр. 19. Рэзалюцыя Мінскага губернскага земскага сходу ад 20 траўня 1918 г. па беларускаму пытанню; Часовы наказ Народнага сакратарыята БНР. Статуты Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і Беларускага політэхнічнага інстытута; бюлетэні «Белорусская жизнь». Інфармацыйныя лісткі, хронікі падзей для беларускіх газет, артыкулы з газетных выразак на палітычныя тэмы. 17 красавіка — 6 кастрычніка 1918 г.

63. НАРБ, ф. 325, воп. 1, спр. 21. Розныя матэрыялы чыннасці Народнага сакратарыята БНР за красавік—снежань 1918 г.

64. НАРБ, ф. 325, воп. 1, спр. 22. Пратакол пасяджэння прадстаўнікоў беларускіх арганізацый Гарадзеншчыны і беларускіх сацыялістычных партый ад 19 сакавіка 1918 г. аб стварэнні цэнтральнага беларускага органа; даклады аб дзейнасці беларускіх устаноў Гарадзеншчыны і іншыя дакументы. 19 лістапада 1918 г. — 25 снежня 1919 г.

65. НАРБ, ф. 325, воп. 1, спр. 23. Паведамленні Народнага сакратарыята БНР ад 13 снежня 1918 г. аб фармаванні беларускага войска і міліцыі, іншыя дакументы.

66. НАРБ, ф. 459. Асабісты фонд В. Русака. Воп. 1, спр. 3. Лісты П. Мядзёлкі з Берліна. 1922 г.

67. НАРБ, ф. 604. Цэнтральная беларуская школьная рада. Воп. 1, спр. 3. Гістарычная запіска аб утварэнні і чыннасці першых беларускіх школ у горадзе Мінску. Пратакол пасяджэння Універсітэцкай камісіі Народнага камісарыята асветы БНР за 14 чэрвеня 1918 г.; праект М.В. Доўнар—Запольскага ўтварэння ў Беларусі ў 1918 г. універсітэта і іншыя дакументы.

68. НАРБ, ф. 604, воп. 1, спр. 7. Ліставанне і справаздачы павятовых школьных

інструктараў Беларускай школьнай рады Міншчыны.

69. НАРБ, ф. 610. Канцылярыя Мінскага губернскага камісара Часовага ўрада Расіі. Воп. 1, спр. 45. Цыркуляры і загады Часовага ўрада Расіі аб свабодзе слова, у справе скасавання ранейшых абмежаванняў у адукацыйнай сферы; іншыя дакументы. Май 1917 г.

70. НАРБ, ф. 610, воп. 1, спр. 46. Справа аб змене дзеючага заканадаўства па справах рымска-каталіцкага касцёла ў Расіі. 17 чэрвеня — кастрычнік 1917 г.

71. НАРБ, ф. 622. Канцылярыя Віцебскага губернскага камісара Часовага ўрада Расіі. Воп. 1, спр. 62. Матэрыялы аб выбарах у земскія галосныя па Дрысенскаму павету Віцебскай губерні. 31 сакавіка — 8 лістапада 1918 г.

72. НАРБ, ф. 622, воп. 1, спр. 76. Матэрыялы аб эвакуацыі ўстановаў Віцебскай губерні ў сувязі з ваенным становішчам; ліставанне з мясцовымі органамі ўлады і іншыя дакументы. 28 жніўня 1917 г. — 31 студзеня 1918 г.

73. НАРБ, ф. 622, воп. 1, спр. 11. Ліставанне Полацкай павятовай земскай управы з Замшанскай валасной управай аб вызваленні школьных будынкаў ад раскватараваных у іх расійскіх і нямецкіх войскаў. 31 студзеня — 14 жніўня 1918 г.

74. НАРБ, ф. 804. Народны камісарыят асветы Літбел. Воп. 1, спр. 1. Матэрыялы (пратаколы, даклады, інструкцыі) з'езда загадчыкаў павятовых аддзелаў народнай адукацыі і статыстычныя звесткі аб школьных і дашкольных установах Мінскай губерні. 23—24 чэрвеня 1919 г.

75. НАРБ, ф. 804, воп. 1, спр. 7. Ліставанне Камісарыята народнай асветы Часовага работніцка-сялянскага ўрада Беларусі і Мінскага губернскага аддзела народнай адукацыі з Наркамасветы РСФСР і эвакуіраванымі навучальнымі ўстановамі аб іх рээвакуацыі. 18 студзеня — 19 сакавіка 1919 г.

76. НАРБ, ф. 804, воп. 1, спр. 8. Заявы і спісы настаўнікаў, якія жадаюць працаваць у Беларусі. 21 лютага — 19 ліпеня 1919 г.

77. НАРБ, ф. 804, воп. 1, спр. 9. Заявы школьных работнікаў аб прыёме на працу. 13 студзеня — 26 сакавіка 1919 г.

78. НАРБ, ф. 804, воп. 1, спр. 14. Прата-

колы пасяджэнняў Калегіі Наркамасветы Часовага работніцка-сялянскага ўрада Беларусі, Наркамасветы ССРБ і Мінскага губернскага аддзела народнай адукацыі. 18 студзеня — 3 красавіка 1919 г.

79. НАРБ, ф. 804, воп. 1, спр. 28. Звесткі пра становішча народнай адукацыі, вучэльняў і гімназій Беларусі за 1917—1918 гг. 3 лютага — 2 красавіка 1919 г.

80. НАРБ, ф. 804, воп. 1, спр. 29. Справаздача аб становішчы школ Бабруйскага павета за 1917—1918 гг. 12 лютага — 23 сакавіка 1919 г.

81. НАРБ, ф. 804, воп. 1, спр. 30. Статыстычныя звесткі аб становішчы народных вучэльняў Мінскага павета за 1917—1918 гг. 12 лютага — 23 красавіка 1919 г.

82. НАРБ, ф. 804, воп. 1, спр. 32. Справаздача аб становішчы школьных працаўнікоў у Беларусі ў 1918—1919 гг. і звесткі аб школах г. Мінска. 20 чэрвеня — 23 ліпеня 1919 г.

83. НАРБ, ф. 878. Цэнтральная беларуская рада Віленшчыны і Гарадзеншчыны. Воп. 1, спр. 16. Ліставанне з школьным інспектарам Віленскай навучальнай акругі аб чыннасці беларускай гімназіі ў Будславе. 22 студзеня — 5 кастрычніка 1919 г.

Нацыянальны гістарычны архіў у Мінску (НГАБ у Мінску)

84. НГАБ у Мінску, ф. 1. Мінская гарадская ўправа. Воп. 1, спр. 7141. Плацежная дакументацыя на выдачу заробку сакратарам субкамісій рускай, польскай, яўрэйскай і беларускай. 30 студзеня — красавік 1918 г.

85. НГАБ у Мінску, ф. 1, воп. 3, спр. 1. Інфармацыя аб навучальных установах горада Мінска за 1918 г.

86. НГАБ у Мінску, ф. 1, воп. 3, спр. 270. Звесткі аб навучальных установах, настаўніках і выкладчыках г. Мінска за 1918 г.

87. НГАБ у Мінску, ф. 24. Мінская гарадская дума. Воп. 1, спр. 3659. Журналы пасяджэнняў Мінскай гарадской думы і матэрыялы да іх. 9 траўня 1917 г. — 8 снежня 1917 г.

88. НГАБ у Мінску, ф. 24, воп. 1, спр. 3670. Даклад Мінскай гарадской камісіі па народнай адукацыі аб сваёй чыннасці за 1917—1918 гг.: пра выплату настаўнікам і вучням субсідый і іншае. Верасень 1917 г. — 1 ліпеня 1918 г.

89. НГАБ у Мінску, ф. 24, воп. 1, спр. 3677.

Дачыненні Мінскай гарадской управы нямецкаму начальніку па грамадскіх справах г. Мінска; справаздачы Мінскага камітэта грамадскай бяспекі і створаных ім камісій па праведзенай працы за люты—сакавік 1918 г. і інш.

90. НГАБ у Мінску, ф. 325. Мінская губернская земская ўправа. Воп. 1, спр. 1095. Матэрыялы VIII і IX агульных сходаў Мінскага губернскага земства (17 сакавіка — 4 красавіка 1918 г. і 10—22 траўня 1918 г. (палажэнне пра губернскае камітэт па народнай адукацыі, даклады аб губерnskім кніжным складзе № 9, спісы галосных і іншыя дакументы).

91. НГАБ у Мінску, ф. 478. Мінскі настаўніцкі інстытут. Воп. 1, спр. 103. Прадакладны пасяджэнняў педагагічнай рады Мінскага настаўніцкага інстытута. 4 студзеня — 5 верасня 1918 г.

92. НГАБ у Мінску, ф. 478, воп. 1, спр. 105. Дакладная запіска аб становішчы Мінскага настаўніцкага інстытута; звесткі і спісы складу педагагічнай рады інстытута і прашэнні былых слухачоў навучальнай установы пра аднаўленне іх у інстытуце. 30 верасня — 22 лістапада 1918 г.

93. НГАБ у Мінску, ф. 478, воп. 1, спр. 109. Справаздачы выкладчыкаў Мінскага настаўніцкага інстытута аб праведзеных вучэбных курсах і праграмах, паводле якіх адбылася выкладанне. 1918—1919 гг.

94. НГАБ у Мінску, ф. 700. Мінскі губернскае камітэт Усерасійскага земскага саюза (УЗС). Воп. 1, спр. 242. Дакладная запіска Мінскага губернскага камітэта УЗС аб сваёй працы за перыяд 1914—1918 гг.

95. НГАБ у Мінску, ф. 700, воп. 1, спр. 364. Звесткі аб установах «Поўначдапамогі» на тэрыторыі Мінскай губерні, прынятых на ўтрыманне УЗС. 18 красавіка — 10 ліпеня 1917 г.

96. НГАБ у Мінску, ф. 2001. Канцылярыя магілёўскага губернатара. Воп. 1, спр. 2111. Матэрыялы аб становішчы навучальных устаноў Магілёўскай губерні за 1915—1916 гг.

97. НГАБ у Мінску, ф. 2001, воп. 1, спр. 8960. Звесткі аб навучальных установах Магілёўскага павета за 1916 г.

98. НГАБ у Мінску, ф. 2416. Апякун Віленскай навучальнай акругі. Воп. 1, спр. 20.

Справздача аб становішчы навучальных устаноў Віленскай навучальнай акругі за 1916 г.

99. НГАБ у Мінску, ф. 3260. Рагачоўская настаўніцкая семінарыя, воп. 1, спр. 271. Ліставанне былых навучэнцаў Рагачоўскай настаўніцкай семінарыі, прызваных на фронт, з дырэктарам М. Назар'іным. 1915—1918 гг.

100. НГАБ у Мінску, ф. 3260, воп. 1, спр. 356. Справа аб нанясенні стратаў Рагачоўскай настаўніцкай семінарыі польскімі легіянерамі корпуса ген. Ю. Доўбар-Мусніцкага. 5 студзеня — 23 кастрычніка 1918 г.

Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі (НГАБ) у Гродна

101. НГАБ у Гродна, ф. 38. Гарадзенская дырэкцыя народных вучэльняў. Воп. 1, спр. 86. Матэрыялы па эвакуацыі вышэйшых пачатковых і народных вучэльняў з-за набліжэння фронту. Сакавік—кастрычнік 1915 г.

102. НГАБ у Гродна, ф. 38, воп. 1, спр. 87. Звесткі аб эвакуіраваных навучальных установах Гарадзенскай губерні. 1915—1916 гг.

103. НГАБ у Гродна, ф. 38, спр. 88. Звесткі аб эвакуіраваных навучальных установах Гарадзенскай губерні. 1915—1916 гг.

104. НГАБ у Гродна, ф. 664. Гарадзенская цэнтральная фельчарска-акушэрская школа. Воп. 1, спр. 2. Прагаколы пасяджэнняў педагогічнай рады Гарадзенскай цэнтральнай фельчарска-акушэрскай школы пасля эвакуацыі апошняй у Расію. 1915—1918 гг.

105. НГАБ у Гродна, ф. 812. Слонімскае вышэйшае пачатковае вучэльня. Воп. 2, спр. 3. Справа аб эвакуацыі Слонімскай вышэйшай пачатковай вучэльні. 1915—1916 гг.

106. НГАБ у Гродна, ф. 839. Інспектар народных вучэльняў Слонімскага павета. Воп. 1, спр. 2. Матэрыялы пра эвакуацыю навучальных устаноў Слонімскага павета ў сувязі з набліжэннем фронту. 1915—1916 гг.

107. НГАБ у Гродна, ф. 839, воп. 1, спр. 77. Звесткі аб эвакуіраваных навучальных установах Слонімскага павета. 1915—1916 гг.

108. НГАБ у Гродна, ф. 842. Інспектар народных вучэльняў Ваўкавыскага павета. Воп. 1, спр. 270. Матэрыялы пра эвакуацыю навучальных устаноў Ваўкавыскага павета ў сувязі з набліжэннем фронту. 1915—1916 гг.

Цэнтральная навуковая бібліятэка Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі імя Я. Коласа. Адзел рукапісаў і старадрукаў (ЦНБ НАНБ АР)

109. ЦНБ НАНБ АР, ф. 4. Калекцыя дакументаў Я. Шутовіча. Воп. 1, спр. 12. Інфармацыя пра беларускую школу ў в. Шутовічы.

110. ЦНБ НАНБ АР, ф. 4, воп. 1, спр. 2. Інфармацыя пра беларускую школу ў в. Капліцы.

111. ЦНБ НАНБ АР, ф. 23. Калекцыя дакументаў па Заходняй Беларусі. Воп. 1, спр. 18. Інфармацыя пра Гарадзенскую беларускую школу.

Цэнтральны дзяржаўны архіў вышчых органаў улады та управління Украіны (ЦДАВО)

112. ЦДАВО, ф. 3766. Міністэрства закордонных спраў Украінскай Державі. Оп. 1, спр. 68. Ліставання з Білорускім нацыянальным камітэтам на Украіне пра встановлення кордонів, товарообмін. 10 травня 1918 р. — 2 ліпня 1918 р.

113. ЦДАВО, ф. 3766, оп. 1, спр. 186. Про межі Украіны. Частина 1. Клопотання окремих буржуазних організацій про приєднання місцевостей до Украіны і про присунення демаркаційної лінії; листування з відомством внутрішніх справ про приєднання частини Холмщини, Бессарабії, Криму і ін.; законопроект про адміністративний поділ Украіны. 2 травня — 25 листопада 1918 р.

114. ЦДАВО, ф. 3793. Украінський соціологічний інститут в м. Празі (Чехо-Словачина). Оп. 1, спр. 295. Особиста справа В. Ластовського (1925 р.).

Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN)

115. AAN. Akta L. Wasilewskiego, sygn. 39. Relacje i dokumenty L. Wasilewskiego 1900—1920 lat.

116. AAN. Akta Towarzystwa Straży Kresowej, sygn. 40. Raporty rewidentów TSK. 1919 r.

Biblioteka Akademios mokslio Lietuvos. Skyrius manuskriptai (BAML SM).

117. BAML SM, f. 21. Gudasis muzieus J. Luckieviciaus. D. 14. Дакументы і матэрыялы

Віленскага аддзела Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны. 1915—1918 гг.

118. BAML SM, f. 21, d. 250. Вучэбны дапаможнік В. Ластоўскага (Wlasta) «Deutsche Sprache für Anfänger. Weissrussisch-deutsche Übungen mit Angabe der Aussprache=Niamecki dla pačynajučych. Hutarki bielaruskaniameckije, s prydačaj wymowy i bolej patrebnych sloŭ».

119. BAML SM, f. 21, d. 327. 1-я частка рукапісу падручніка па беларускай мове А. Луцкевіча «Jak pravil'na pisać ra-bielarusku».

120. BAML SM, f. 21, d. 443. Артыкулы Б. Пачобкі «Польская адукацыя Беларусі» і «У вясковых школах».

**Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy.
Dział Starych Druków i Rękopisów (BPW.
Dz. St. Druk)**

121. BPW. Dz. St. Druk. Akta Zarząd Cywilny Ziem Wschodnich (ZCZW), акс. 1680. Raporty rewidentów TSK Sluckiego pow. za 1920 r.

122. BPW. Dz. St. Druk. ZCZW, акс. 1732. Narys z historii polskiego szkolnictwa w Wilni w 1917—1918.

**Centralne Archiwum Wojskowe (CAW)
w Rembertowie**

123. CAW w Rembertowie. Naczelné Dowództwo Wojska Polskiego. NDWP-I. Raporty Towarzystwa Straży Kresowej (TSK), sygn. 301—8. Raporty rewidentów TSK za 1919 r.

Valstybimis Archyvas Letuvos (VAL)

124. VAL, f. 582. Taryba Liadesių Ministerų BLR, apr. 1, b. 1. Справаздачы Народнага сакратарыята Беларусі і іншыя дакументы.

125. VAL, f. 582, apr. 1, b. 3. Тамсама.

126. VAL, f. 582, apr. 2, b. 2. Тамсама.

127. VAL, f. 582, apr. 2, b. 3. Тамсама.

**Апублікаваныя зборы дакументаў
і статыстычных матэрыялаў**

128. Архівы Беларускай Народнай Рэспублікі / Уклад. С. Шупа. — Вільня—Мінск—Нью-Йорк—Прага: БІНІМ; Тав. Беларускага пісьменства «Наша ніва», 1998. — Т.

1. — Кн. 1. — 850 с.

129. КПРС в резолюціях і рашэннях з'ездаў, конференцій і пленумів ЦК. — Київ, 1979. — Т.1. — 524 с.

130. Краткий список учреждений и учебных заведений Виленского учебного округа на 1917 г. — Могилев, 1917. — 34 с.

131. Краткий список учреждений и учебных заведений Виленского учебного округа на 1915 г. — Могилев, 1916. — 34 с.

132. Конвенция о законах и обычаях сухопутной войны. Гаага, 18 октября 1907 г. // Права человека: история и современность / Д. Вейсброт, Д. Фитцпатрик, Ф. Ньюман. — Москва: Центр по правам человека, 2003. — С. 400—421.

133. Народное образование в СССР. Общественнообразовательная школа. Сб. документов. 1917—1973. — М.: Педагогика, 1975. — 413 с.

134. Однодневная перепись начальных школ в Империи, произведенная 18 января 1911 г. / Под ред. В.И. Покровского. — Вып. 8. Виленский учебный округ. Губернии: Виленская, Витебская, Гродненская, Ковенская, Минская, Могилевская. — Санкт-Петербург: Типография Т-ва «Екатерингофское печатное дело», 1914. — 26 с.

135. Отчет о состоянии учебных заведений Виленского учебного округа за 1914 год. — Вильно, 1915. — 432 с.

136. Памятная книжка Виленского учебного округа на 1915 год. — Вильно, 1915. — 245 с.

137. Памятная книжка Виленского учебного округа на 1916 год. — Вильно, 1916. — 253 с.

138. Памятная книжка Гродненской губернии на 1915 год. — Гродно: Издание Гродненского губернского статистического комитета, 1915. — 94 с.

139. Памяць: Гісторыка-дакументальная хроніка Полацка. — Мн., 1999. — 543 с.

140. Педагогическое совещание деятелей средней школы Виленского учебного округа (23—25 августа 1917 г.), г. Могилев. — Могилев, 1917. — 72 с.

141. Постановление Временного правительства № 600 от 15 мая 1917 г. «Об изменении некоторых узаконений по средним общеобразовательным учебным заведениям Министерства Народного Просвещения» // Собрание узаконений и распоряжений Прави-

тельства, издаваемое при Правительственном Сенате. — Отдел I. (№ 109) (Постановления Временного правительства). — Петроград, 1917. — С. 955—957.

142. Протоколы II съезда КП(б)У. — Київ, 1919. — 117 с.

143. Советско-германские отношения от переговоров в Брест-Литовске до подписания Рапальского договора: Сб. документов: В 2 т. — Москва: Политиздат, 1968. — Т.1: 1917—1918.

144. Справочник об эвакуированных правительственных, общественных и частных учреждениях и заведениях. — Петроград, 1916. — 126 с.

145. Усесаюзны школьны перапіс 1927 г. Беларуская Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка. — Мінск: Дзяржплан БССР. Эканоміка-статыстычны сектар, 1930. — 241 с.

146. Церковные школы Российской империи к 1909 году. — Санкт-Петербург, 1909. — 28 с.

147. Церковные школы Российской империи к 1915 году. — Петроград, 1916. — 31 с.

148. Abramowicz L. Litwa podczas wojny: Zbiór dokumentów, uchwał, odezwo itp. — Warszawa, 1918. — 127 s.

149. Befehls-und-Verorgungsblatt des Oberbefehlshabers Ost. In 3-Bde. — Hauptquartier (Kowno — Bialystok). — 1915—1918. — Bd. I—III.

150. Das Land Ober Ost. Deutsche Arbeit in den Verwaltungsgebieten Kurland, Litauen und Bialystok-Grodno. Bearbeitet von der Presseabteilung Ober-Ost. Mit 23 Lichtbildern, 3 Karten und 13 Federzeichnungen. — Stuttgart/Berlin: Deutsche Verlagsanstalt, 1917. — XII+472 s.

151. Glaser S. Okupacja niemiecka na Litwie w latach 1915—1918 — Lwów, 1929. — 143 s.

152. Grundlegende Richtlinien zur Wiederbelebung des Schulwesens // Anlage zum Befehls-und-Verorgungsblatt des Ob. Ost. — Nr. 7. — Ziffer 48. S. 1—12.

153. Przegląd statystyczny m. Grodna za lata 1924, 1925 i 1926. — Grodno, 1928. — 21 s.

154. Verwaltungsbericht Militärverwaltung Litauen. — Kowno: der «Kowner Zeitung», 1916—1917. — Bd. I—VI.

155. Verwaltungsbericht Militärverwaltung Litauen, Bezirk Süd in Bialystok. — Bialystok:

der «Bialystoker Zeitung», 1917—1918. — Bd. VII—VIII.

156. Völkerverteilung in Westrußland. Atlas. — Kowno: Verlag der Presseabteilung beim Oberbefehlshaber Ost, 1916. — 4 s.

157. Völkerverteilung in Westrußland. Hergestellt in der Druckerei des Oberbefehlshabers Ost. — Hamburg: Verlag Friederichsen, 1917. — 4 s.

158. Zniszczenie wojenne Ziemi Wschodnich // Ziemia Wschodnie: stan gospodarczy i widoki rozwoju. — Warszawa, 1929. — S. 21—29.

Прэсавыя паведамленні

159. А. Н. [А. Луцкевіч]. Унутраная работа / А. Н. [А. Луцкевіч] // Беларускі каляндар за 1917 год. — Вільня, 1916. — С. 22—24.

160. Ад нашых карэспандэнтаў // Беларусь (Гродна). — 1919. — 6 сак.

161. Адкрытае пісьмо // Гоман. — 1916. — 18 крас.

162. Адозва Украінскага Генеральнага сакратара народнай асветы // Вольная Беларусь. — 1917. — 6 вер.

163. Апавяшчэнне // Гоман. — 1917. — 16 студз.

164. Байкот беларусаў // Гоман. — 1917. — 21 жн.

165. Беларус-каталік. Памятны дзень. (Да 15-летняга юбілею 1-ай літоўскай парафіі ў Вільні) / Беларус-каталік // Гоман. — 1916. — 25 снеж.

166. Беларуская вучыцельская семінарыя ў Свіслачы // Гоман. — 1916. — 29 вер.

167. Беларуская школа ў Гродні // Гоман. — 1916. — 21 сак.

168. Беларуская школа. Мемарыял Цэнтральнай Беларускай Рады Віленшчыны і Гарадзеншчыны Камісару «Усходніх Зямель» аб школьных справах // Незалежная Беларусь. — 1919. — Верасень (№ 4).

169. Беларускі вучыцельскі з'езд // Беларусь (Гродна). — 1919. — 6 сак.

170. Беларускі навуковы з'езд // Вольная Беларусь. — 1917. — 21 снеж.

171. Беларускія вучыцельскія курсы // Гоман. — 1916. — 26 вер.

172. Беларускія майстэрні // Гоман. — 1916. — 14 ліст.

173. Беларускія школы // Гоман. — 1916. — 24 кастр.
174. Беларускія школы ў Вільні // Гоман. — 1917. — 16 кастр.
175. Белорусская детская трудовая колония // Минский голос. — 1918. — 3 мая.
176. Белорусские курсы // Минский голос. — 1918. — 8 авг.
177. Белорусское благотворительное общество // Минский голос. — 1918. — 12 мая.
178. Беларусы Гіндэнбургу і Людэндорфу // Гоман. — 1917. — 4 траўня.
179. Березова, М. Расходы уездных и губернских земств Минской губернии на народное образование в 1918 году / М. Березова // Наше земское дело. — 1918. — 9 мая. — С. 11—14.
180. Берэбэндзя. З Слонімскага пав. // Наша ніва. — 1908. — 14 (27) сак. (Факсімільнае выданне. — Вып. 1. — Мінск: Тэхналогія, 1992. — С. 7).
181. Бобруйская мужская еврейская частная 8-классная гимназия М.Л. Кацнельсона // Бобруйский голос. — 1918. — 21 апр.
182. Бобруйский еврейский рабочий клуб имени Вера Борохова // Бобруйский голос. — 1918. — 9 апр.
183. Бобруйское белорусское культурно-просветительное общество // Бобруйский голос. — 1918. — 10 апр.
184. Будслаўская гімназія // Беларускае жыццё. — 1919. — 29 вер. — С. 6—7.
185. Бясплатная бібліятэка і чытальня імя Станіслава Рудзькоўскага // Гоман. — 1917. — 28 студз.
186. В. Засмужа Бабруйскага пав. // Вольная Беларусь. — 1917. — 17 жн.
187. В городских еврейских школах // Минский голос. — 1918. — 11 сент.
188. В городских школах // Минский голос. — 1918. — 14 окт.
189. В городских школах // Минский голос. — 1918. — 23 окт.
190. В губернском комитете по народному образованию // Новый вестник (Минск). — 1918. — 18 ноябр.
191. В еврейских городских школах // Минский голос. — 1918. — 5 ноябр.
192. В еврейской общине // Минский голос. — 1918. — 10 окт.
193. В еврейской общине // Минский голос. — 1918. — 29 сент.
194. В еврейской общине // Минский голос. — 1918. — 10 ноябр.
195. В комитете просвещения // Минский голос. — 1918. — 19 ноябр.
196. В Народном университете Западной области // Минский голос. — 1918. — 10 марта.
197. В политехническом училище // Минский голос. — 1918. — 9 окт.
198. В реальном училище // Минский голос. — 1918. — 4 окт.
199. В родительских комитетах // Минский голос. — 1918. — 18 окт.
200. В «Юном Израиле» // Бобруйский день. — 1918. — 8 авг.
201. Вальфсон С. Белорусская республика / С. Вольфсон // Бобруйский голос. — 1918. — 23 марта.
202. Вальфсон С. Родина / С. Вольфсон // Бобруйский голос. — 1918. — 12 мая.
203. Васілішкі Лідскага пав. // Наша ніва. — 1908. — 15 (28) лют. (Факсімільнае выданне. — Вып. 1. — Мінск: Тэхналогія, 1992. — С. 7).
204. Вейс Гасейфер // Минский голос. — 1918. — 30 марта.
205. Вечерняя школа // Бобруйский голос. — 1918. — 5 мая.
206. Віленскае таварыства пашырэння асветы паміж жыдамі // Гоман. — 1917. — 9 траўня.
207. Віленская дыяцэзія // Гоман. — 1917. — 18 вер.
208. Внешкольное образование // Минский голос. — 1918. — 15 марта.
209. Воззвание к еврейской молодежи фонда имени им. Переца // Минский голос. — 1918. — 30 марта.
210. Волин Ю. Без языка / Ю. Волин // Минский голос. — 1918. — 15 сент.
211. Волин Ю. Тихие думы / Ю. Волин // Минский голос. — 1918. — 20 окт.
212. Восьмиклассная еврейская семинария (с правами) // Минский голос. — 1918. — 29 марта.
213. Вучыцельскі з'езд // Гоман. — 1918. — 15 кастр.
214. Вучыцельскія курсы ў Свіслачы // Гоман. — 1917. — 9 студз.
215. Генрих, С. Еврейские учителя и учительницы в Западном крае по данным школь-

ной переписи / С. Генрих // Вестник еврейского просвещения. — 1915. — № 33. — С. 56—59.

216. Германцы о Бобруйске // Бобруйский голос. — 1918. — 11 мая.

217. Городские школы // Минский голос. — 1918. — 19 авг.

218. Губернский комитет по народному образованию // Наше земское дело. — 1918. — 31 июля.

219. Губернский комитет по народному образованию // Новый вестник (Минск). — 1918. — 18 ноябр.

220. Гулевіч, Я. З'езд у Стакгольме / Я. Гулевіч // Гоман. — 1917. — 20 сак.

221. Д. М-іч. Ад нашых карэспандэнтаў. М. Новы Двор / Д. М-іч // Беларусь (Гродна). — 1919. — 17 крас.

222. Данілевіч, А. Мая прапаганда ідэі адраджэння Беларусі / А. Данілевіч // Вольная Беларусь. — 1917. — 4 кастр.

223. Дапамога з Амерыкі // Гоман. — 1917. — 21 вер.

224. Дапамога працай // Гоман. — 1917. — 13 ліп.

225. Депутация несвижцев // Минский голос. — 1918. — 12 марта.

226. Деревня и просвещение // Бобруйский голос. — 1918. — 23 апр.

227. Детский еврейский клуб // Минский голос. — 1918. — 9 окт.

228. Дон Кихот-Минский. Нечто о свободе совести / Дон Кихот-Минский // Минский голос. — 1918.

229. Дроздов, А. Родина и мы / А. Дроздов // Минский голос. — 1918. — 25 ноябр.

230. Духоўная цензура беларускіх кніжак // Гоман. — 1917. — 27 лют.

231. Е. Г. Еврейские учительские курсы / Е. Г. // Наше земское дело. — 1918. — 31 авг. — С. 11—12.

232. Еврейские вечерние курсы для рабочих имени Б. Борохова // Минский голос. — 1918. — 7 марта.

233. Еврейское национальное собрание // Минская газета. — 1918. — 18 ноябр.

234. Еврейское спортивное гимнастическое общество «Маккаби» // Минский голос. — 1918. — 11 окт.

235. Желудочное братство // Минский голос. — 1918. — 3 ноябр.

236. Жыдоўская сельскагаспадарчая школа ў Велічанах пад Вільняй // Гоман. — 1917. — 9 траўня.

237. Жыдоўскі саюз прасветы // Гоман. — 1916. — 10 ліст.

238. Заседание Минской думы // Бобруйский голос. — 1918. — 22 марта.

239. Зварот Мітрафана Доўнар-Запольскага да Паноў Рады Беларускай Рэчы Паспалітай // Вольная Беларусь. — 1918. — 18 жн.

240. З нашага жыцця // Гоман. — 1917. — 22 чэрв.

241. З усяго краю // Гоман. — 1916. — 22 лют.

242. З усяго краю // Гоман. — 1916. — 4 жн.

243. З усяго краю // Гоман. — 1917. — 25 студз.

244. З усяго краю // Гоман. — 1917. — 16 траўня.

245. З усяго краю // Гоман. — 1917. — 17 вер.

246. Закрытие детских приютов // Минская газета. — 1918. — 5 марта.

247. Закрыццё Варшаўскага універсітэта // Гоман. — 1917. — 26 чэрв.

248. Занятие Слуцка // Минский голос. — 1918. — 28 февр.

249. Запіс на вучыцельскія курсы ў Свіслачы // Гоман. — 1917. — 24 кастр.

250. Заседание городского училищного совета // Бобруйский голос. — 1918. — 10 мая.

251. Земская хроника // Наше земское дело. — 1918. — 6 июня. — С. 13—16.

252. Земская хроника // Наше земское дело. — 1918. — 10 июня. — С. 13—16.

253. Земская хроника // Наше земское дело. — 1918. — 23 июня. — С. 13—16.

254. Земская хроника // Наше земское дело. — 1918. — 24 июля. — С. 13—16.

255. Змаганне за школы // Гоман. — 1917. — 31 жн.

256. Зносіны з Польшчай // Гоман. — 1916. — 12 снеж.

257. К возвращению Минского коммерческого училища // Минский голос. — 1918. — 16 авг.

258. К вопросу о религиозном воспитании в школе // Бобруйский голос. — 1918. — 8 мая.

259. К открытию политехнического училища // Минский голос. — 1918. — 11 сент.

260. К открытию земской народной гимназии // Минский голос. — 1918. — 15 сент.
261. К съезду представителей средних школ // Минский голос. — 1918. — 14 сент.
262. Калодка, І. [Вёска] Цацкі Беліцкай вол. Лідскага пав. / І. Калодка // Наша ніва. — 1908. — 18 (31) ліп. (Факсімільнае выданне. — Вып. 1. — Мінск: Тэхналогія, 1992. — С. 6—7).
263. Копылянік, З. [Жылуновіч З.] Аб Беларускам універсітэце / З. Капылянік (З. Жылуновіч) // Дзянніца. — 1916. — 3 снеж.
264. Карта нацыянальнасцяў нашага Краю // Гоман. — 1917. — 30 студз.
265. Кацельсон, М.Л. Еврейская община и ее задачи / М.Л. Кацельсон // Бобруйский голос. — 1918. — 23 апр.
266. Кніжкі для беларускіх школ // Гоман. — 1916. — 12 снеж.
267. Кніжкі для школ // Гоман. — 1917. — 13 лют.
268. Кніжкі для школ // Гоман. — 1917. — 8 чэрв.
269. Кнорин, В. «Социал-шовинисты» / В. Кнорин // Звезда. — 1918. — 12 сент.
270. Культурная лига // Минский голос. — 1918. — 23 окт.
271. Курс рублю // Гоман. — 1917. — 9 студз.
272. Курсы белорусоведения // Бобруйский голос. — 1918. — 3 мая.
273. Курсы для народных учителей // Бобруйский голос. — 1918. — 1 мая.
274. Курсы иврита // Минский голос. — 1918. — 6 мая.
275. Курсы немецкого языка при еврейской гимназии Н.О. Казарновской (Петропавловская, 35) // Минский голос. — 1918. — 8 марта.
276. Левитский, В. Дети-проститутки в дни войны / В. Левитский // Вестник воспитания. — 1917. — № 2. — С. 168—181.
277. Лекцыі з беларускай мовы // Гоман. — 1917. — 2 сак.
278. Лепшыя настаўнікі Ігуменшчыны: В. Ажгрэй // Савецкая Беларусь. — 1923. — 11 траўня.
279. Лёсік, Я. Настаўніцкі з'езд / Я. Лёсік // Вольная Беларусь. — 1917. — 20 чэрв.
280. Літвіны ў Амерыцы // Гоман. — 1916. — 3 сак.
281. Літоўская нацыянальная справа // Гоман. — 1917. — 6 сак.
282. Літоўская нацыянальная справа // Гоман. — 1917. — 25 траўня.
283. Лужский, К.А. В защиту свободной школы / К.А. Лужский // Бобруйский голос. — 1918. — 4 апр.
284. М. Буда Вілейскага пав. Віленскай губ. // Вольная Беларусь. — 1917. — 8 жн.
285. «Макабі» // Гоман. — 1916. — 27 кастр.
286. «Макабі» // Минский голос. — 1918. — 28 авг.
287. Минская восьмиклассовая мужская гимназия имени Л.Н. Толстого (Юрьевская, 33) // Минский голос. — 1918. — 1 авг.
288. Минская гимназия для взрослых Минского учительского союза // Минская газета. — 1918. — 3 марта.
289. Минская фельдшерская акушерская школа д. Гуттцайта (Преображенская, 6) // Минский голос. — 1918. — 8 марта.
290. Минские музыкальные курсы Г.Ф. Львович // Минский голос. — 1918. — 16 апр.
291. Минский народный университет // Минский голос. — 1918. — 10 марта.
292. Минское общество потребителей «Эвро» // Минский голос. — 1918. — 20 апр.
293. Минское политехническое училище // Минский голос. — 1918. — 1 авг.
294. Музыкально-иллюстративная лекция // Минский голос. — 1918. — 15 сент.
295. Мялешка, І. [А. Луцкевіч]. Добрая навука / І. Мялешка [А. Луцкевіч] // Гоман. — 1917. — 2 сак.
296. Мялешка, І. [Луцкевіч А.]. Палітыка «вольнай рукі» / І. Мялешка [А. Луцкевіч] // Гоман. — 1917. — 12 чэрв.
297. Мялешка, І. [Луцкевіч А.]. Мудрая рада / І. Мялешка [А. Луцкевіч] // Гоман. — 1916. — 26 траўня.
298. Мялешка, І. [Луцкевіч А.]. Наша задача / І. Мялешка [А. Луцкевіч] // Гоман. — 1916. — 20 кастр.
299. Мялешка, І. [Луцкевіч А.]. Новае пра-ступленне / І. Мялешка [А. Луцкевіч] // Гоман. — 1916. — 30 чэрв.
300. Народные лекции при Бобруйской организации Бунда // Бобруйский голос. — 1918. — 4 апр.
301. Настаўнік М.В. Магілянскі // Савецкая Беларусь. — 1923. — 6 траўня.
302. Насяленне Беластока // Гоман. — 1917. — 13 лют.

303. Наш Край // Гоман. — 1917. — 16 траўня.
304. Наш Край // Гоман. — 1917. — 9 кастр.
305. Нацыянальны рух сялян Пустынскай вол. Дрысенскага пав. // Вольная Беларусь. — 1917. — 14 ліст.
306. Несколько цифр // Бобруйский голос. — 1918. — 10 мая.
307. Новыя беларускія школы // Гоман. — 1917. — 9 кастр.
308. Новыя выданні // Вольная Беларусь. — 1917. — 14 ліп.
309. Новыя нормы выдачы хлеба // Гоман. — 1917. — 18 траўня.
310. Нямецкая школа // Гоман. — 1916. — 28 сак.
311. О Белорусском университете // Минский голос. — 1918. — 1 окт.
312. О выпускных испытаниях в начальных училищах Минского уезда в 1918 году // Наше земское дело. — 1918. — 31 июля. — С. 5—9.
313. О национальных школах // Минский голос. — 1918. — 1 сент.
314. О новом составе Минского магистрата // Минский голос. — 1918. — 26 июня. — С. 2.
315. О сформировании родительского комитета // Минский голос. — 1918. — 27 окт.
316. Областное учебное попечительство // Новый вестник. — 1918. — 16 ноябр.
317. Общеобразовательные курсы // Бобруйский голос. — 1918. — 14 мая. — С. 3.
318. Общество содействия внешкольному образованию // Бобруйский голос. — 1918. — 24 апр.
319. Островцов, В. Война и народное образование / В. Островцов // Вестник Могилевского земства. — 1916. — 15 янв. — С. 24—25.
320. От еврейской гимназии доктора Ц. Фельдштейна // Минский голос. — 1918. — 15 авг.
321. От Минского народного университета // Минский голос. — 1918. — 10 марта.
322. От Минского народного университета // Минский голос. — 1918. — 21 февр.
323. Открытие Минской римской католической семинарии // Минский голос. — 1918. — 11 окт.
324. Отчет о съезде учителей Минской губернии (15—25 мая 1917 г.) // Вестник Минского губернского комиссариата. — 1917. — 28 мая.
325. Патрэба школ // Гоман. — 1917. — 12 студз.
326. Педагогические курсы для учителей польских школ // Наше земское дело. — 1918. — 31 авг. — С. 10—11.
327. Пр-ов, М. Первое заседание Минского уездного комитета по народному образованию / М. Пр-ов // Наше земское дело. — 1918. — 15 авг. — С. 7—10.
328. Первый большой благотворительный концерт в пользу бедных Минской консерватории // Минский голос. — 1918. — 2 сент.
329. Первый вечер камерной музыки в Минской консерватории // Минский голос. — 1918. — 9 окт.
330. Первый ученический вечер Минской консерватории // Минский голос. — 1918. — 27 окт.
331. Подготовительные курсы // Минский голос. — 1918. — 15 сент.
332. Полезный дар в Могилеве // Новый вестник (Минск). — 1918. — 13 сент.
333. Польская тактыка // Гоман. — 1917. — 26 чэрв.
334. Помач зруйнаваным праз вайну // Гоман. — 1916. — 18 лют.
335. Помощь нейтральных государств // Минский голос. — 1918. — 10 марта.
336. Пра жыццё праслаўных у Беластоку // Гоман. — 1917. — 11 вер.
337. Правила печати // Минский голос. — 1918. — 12 марта.
338. Праф. Абixт аб нашых падручніках // Гоман. — 1917. — 16 студз.
339. При народном доме «Цион» // Минский голос. — 1918. — 13 апр.
340. Приват-студия свободного художника Иннокентия Устюжанинова // Минский голос. — 1918. — 9 авг.
341. Профессиональная школа кройки и шитья Марии Войдат // Минский голос. — 1918. — 7 авг.
342. Разъяснение немецкого коменданта // Минский голос. — 1918. — 28 февр.
343. Резолюция Минской городской думы // Минский голос. — 1918. — 10 апр.
344. Рэзалюцыя педагогічнай нарады працаўнікоў сярэдняй школы Віленскай навукальнай акругі // Вольная Беларусь. — 1917. — 4 кастр.

345. Са школьнага жыцця // Гоман. — 1917. — 26 студз.
346. Смена министра народнага просвешчання // Вестник просвешчання. — 1917. — № 1. — С. 35—37.
347. Собрание Белорусского культурно-просветительного общества 8—21 апреля 1918 г. // Бобруйский голос. — 1918. — 26 апр.
348. Собрание учащихся евреев // Минский голос. — 1918. — 5 окт.
349. Сокращение земской сметы // Минский голос. — 1918. — 31 июля.
350. Спіс беларускіх кніжак на пачатак 1917 г. // Гоман. — 1917. — 6 сак.
351. Справаздача Беларускага Камітэта дапамогі пацярпелым ад вайны ў Вільні з 22 чэрвеня 1916 г. да 1 жніўня 1917 г. // Гоман. — 1917. — 10 жн.
352. Среди сионистов // Минский голос. — 1918. — 23 окт.
353. Среднее техническое училище // Минский голос. — 1918. — 19 июля.
354. Станкевіч, Я. Лідскі павет. Пераслідаванне беларускіх школ / Я. Станкевіч // Беларусь. — 1920. — 3 крас.
355. Станкевіч, Я. Справаздача аб «Граматыцы беларускай мовы» Баляслава Пачобкі / Я. Станкевіч // Гоман. — 1918. — 28 траўня.
356. Студия фортепианной игры Елены Янковской и Марии Костровицкой // Минский голос. — 1918. — 8 марта.
357. Сувязь настаўнікаў жыдоўскай мовы // Гоман. — 1917. — 9 сак.
358. Съезд учителей // Минский голос. — 1918. — 25 авг.
359. Татарская школа // Минский голос. — 1918. — 12 мая.
360. У беларускіх школах // Гоман. — 1916. — 11 вер.
361. У Вільні // Гоман. — 1916. — 18 ліп.
362. У Вільні // Гоман. — 1916. — 6 кастр.
363. У Вільні // Гоман. — 1917. — 30 студз.
364. У Вільні // Гоман. — 1917. — 16 траўня.
365. У директора Минской консерватории // Минский голос. — 1918. — 9 мая.
366. У лясным гушчары // Гоман. — 1917. — 7 вер.
367. У Ігуменскім павеце // Вольная Беларусь. — 1918. — 17 лют.
368. [У свеце] // Гоман. — 1917. — 25 траўня.
369. Українскія кафедры пры Кіеўскім універсітэце // Вольная Беларусь. — 1917. — 11 вер.
370. Украинизированные уезды // Новый вестник. — 1918. — 27 ноябр.
371. Утверждение оккупационными властями сметы по народному образованию Минского губернского земства на 1918 год // Наше земское дело. — 1918. — 31 авг. — С. 6—7.
372. Участие церковных школ Минской епархии в современной войне // Минские епархиальные ведомости. — 1916. — 10 февр. — С. 59—65.
373. Учебные заведения // Минский голос. — 1918. — 24 февр.
374. Учебные книги и пособия // Минский голос. — 1918. — 11 сент.
375. Учительский съезд // Эхо (Могилев). — 1918. — 25 апр.
376. Х. Х. «Свой да свайго» / Х. Х. // Гоман. — 1917. — 13 ліп.
377. Хлеб на карты // Гоман. — 1917. — 10 крас.
378. [Хроніка] // Наша ніва. — 2008. — 26 сак.
379. [Хроніка] // Бобруйский голос. — 1918. — 10 апр.
380. [Хроніка] // Бобруйский голос. — 1918. — 23 апр.
381. [Хроніка] // Бобруйский голос. — 1918. — 8 мая.
382. [Хроніка] // Бобруйский день. — 1918. — 31 июля.
383. [Хроніка] // Бобруйский день. — 1918. — 3 авг.
384. [Хроніка] // Бобруйский день. — 1918. — 4 авг.
385. [Хроніка] // Минский голос. — 1918. — 15 марта.
386. [Хроніка] // Минский голос. — 1918. — 30 марта.
387. [Хроніка] // Минский голос. — 1918. — 3 апр.
388. [Хроніка] // Минский голос. — 1918. — 9 июня.
389. [Хроніка] // Минский голос. — 1918. — 1 авг.
390. [Хроніка] // Минский голос. — 1918. — 31 авг.
391. [Хроніка] // Новый вестник (Минск). —

1918. — 18 ноябр.
392. [Хроника] // Новый вестник (Минск). — 1918. — 19 ноябр.
393. [Хроника] // Новый вестник (Минск). — 1918. — 25 ноябр.
394. [Хроника] // Оршанский вестник. — 1918. — 21 февр.
395. [Хроника] // Труд (Могилев). — 1918. — 25 марта.
396. [Хроника] // Труд (Могилев). — 1918. — 14 июля.
397. Школьныя падручнікі, выдадзеныя ў Вільні // Вольная Беларусь. — 1918. — 17 крас.
398. Янучонак [Станкевіч, Я.] З Сакольшчыны / Янучонак [Я. Станкевіч] // Гоман. — 1918. — 12 ліст.
399. Ochota, J. Z historii państwowych poczynań białoruskich / J. Ochota // Sprawy Narodowościowe. — 1928. — № 1.
- Манаграфіі, брашуры і зборнікі артыкулаў**
400. Аврех, А. Столыпин и Третья Дума / А. Аврех. — Москва: Наука, 1968. — 520 с.
401. Аграновский, Г. Литовский Иерусалим: Краткий путеводитель по памятным местам еврейской истории и культуры в Вильнюсе / Г. Аграновский, И. Гузенберг. — Vilnius: «Lituanus», 1992. — 78 с.
402. Борьба литовского народа за свободу печати в 1864—1904 гг. — Вильнюс: Литовский национальный музей, 2004. — 129 с.
403. Будницкий О.В. Российские евреи между красными и белыми (1917—1918) / О.В. Будницкий. — Москва: РОССПЭН, 2006. — 552 с.
404. Весялкоўскі, Ю. Беларусь у Першай сусветнай вайне / Ю. Весялкоўскі. — Беласток-Лондан, 1996. — 361 с.
405. Главы из истории и культуры евреев Восточной Европы. — Тель-Авив: Открытый университет, 1995. — Ч. 5—6. — 308 с.
406. Головченко, В. І. Українське питання в роки Першої світової війни / В.І. Головченко, В.Ф. Солдатенко. — Київ: Парламентське видавництво, 2002. — 448 с. Грицак, Я. Нариси історії України: Формування модерної української нації ХІХ—ХХ ст. / Я. Грицак. — Київ, 1996. — 366 с.
407. Грицак, Я. Нариси історії України: Формування модерної української нації ХІХ—ХХ ст. / Я. Грицак. — Київ, 1996.
408. Дубнов, С. М. Новейшая история еврейского народа / С.М. Дубнов. — Рига: «Dzive un Kultūra», 1928. — 480 с.
409. Евдокимова, Е. Л. Гимназическое образование в Беларуси: исторический опыт и тенденции развития (ХІХ — начало ХХ вв.) / Е.Л. Евдокимова. — Минск: Национальный институт образования, 1998. — 141 с.
410. Евреи Гродно. Очерки истории и культуры. — Гродно: Белорусский государственный музей истории религии; ОО «Гродненский еврейский общественный дом «Менора», 2000. — 122 с.
411. Земское самоуправление в России 1864—1918: В 2-х кн. — Москва: Наука, 2005. — Кн. 2. 1905—1918. — 384 с.
412. Зинкявичус, З. Восточная Литва в прошлом и настоящем / З. Зинкявичус. — Вильнюс: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996. — 390 с.
413. Обзор деятельности Общества для распространения просвещения между евреями в России за время войны. — Петроград, 1916. — 76 с.
414. История педагогики и образования / Под ред. А.И. Пискунова. — Москва: ТЦ «Сфера», 2001. — 512 с.
415. Ігнатоўскі, У. Кароткі нарыс гісторыі Беларусі: Лекцыі, чыт. на курсах лектараў беларусазнаўства. — Мінск: Дзяржаўнае выдавецтва Беларусі, 1921. — 2-е выд. — 141 с.
416. Калубовіч, А. Крокі гісторыі: Даследаванні, артыкулы, успаміны / А. Калубовіч. — Беласток: ГаМАк; Вільня: Наша Ніва; Мінск: Мастацкая літаратура, 1993. — 288 с.
417. Лейкина-Свирская, В.Р. Русская интеллигенция в 1900—1917 годах / В.Р. Лейкина-Свирская. — Москва: Мысль, 1981. — 285 с.
418. Лыч, Л. Беларуская нацыя і мова: Літаратурна-гістарычныя артыкулы / Л. Лыч. — Мінск: Мастацкая літаратура, 1994. — 277 с.
419. Мірановіч, Я. Найноўшая гісторыя Беларусі / Я. Мірановіч. — Санкт-Пецярбург: Неўскі прасцяг, 2003. — 244 с.
420. Мировые войны XX века: В 4 кн. —

Кн. 1: Первая мировая война. Ист. очерк. — Москва: Наука, 2005. — 686 с.

421. Найдзюк, Я. Беларусь учора і сяння / Я. Найдзюк, І. Касяк. — Мінск: Навука і тэхніка, 1993. — 414 с.

422. Обзор деятельности Общества для распространения просвещения между евреями в России за время войны. — Петроград, 1916. — 26 с.

423. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР. Конец XIX — начало XX вв. — Москва: Педагогика, 1991. — 445 с.

424. Первая мировая война: Пролог XX века: Сб. ст. — Москва: Наука, 1999. — 690 с.

425. Пічэта, У.І. Пытанне аб вышэйшай школе на Беларусі ў мінулым / У.І. Пічэта. — Мінск: Навука і тэхніка, 1993. — 48 с.

426. Полонська-Василенко Н.Д. Історія України / Н.Д. Полонська-Василенко. — Мюнхен, 1973—1976. — Т. 2. — 591 с.

427. Ран, Л. Литовский Иерусалим в иллюстрациях и документах / Л. Ран. — Нью-Йорк, 1974. — Т. 1. — 121 с.

428. Снапкоўская, С.В. Гісторыя адукацыі і педагогічнай думкі Беларусі (60-я гады XIX ст. — пачатак XX ст.) / С.В. Снапкоўская. — Мінск: Нацыянальны інстытут адукацыі, 2001. — 160 с.

429. Токць, С.М. Беларуская вёска на мяжы эпох: Змены ў этнічнай самасвядомасці сялянства ва ўмовах распаду традыцыйнага аграрнага грамадства (па матэрыялах Гарадзеншчыны XIX — першай трэці XX ст.) / С.М. Токць. — Гродна: ГрДУ, 2003. — 191 с.

430. Туронак, Ю. Мадэрная гісторыя Беларусі / Ю. Туронак. — Вільня: Інстытут беларусістыкі, 2006. — 877 с.

431. Турук, Ф. Белорусское движение. Очерк истории национального и революционного движения белорусов / Ф. Турук. — Москва: Госиздат, 1921. — 144 с.

432. Уэллс, Г. Россия во мгле / Г. Уэллс. — М.: Госиздат политической литературы, 1958. — 102 с.

433. Хурсік, В.У. Белы лебедзь у промнях славы. Магдалена Радзівіл / В.У. Хурсік. — Мінск: Пейто, 2004. — 112 с.

434. Чарнякевіч, А. Гарадзенскія апосталы / А. Чарнякевіч. — Гродна, 2000. — 49 с.

435. Чехов, Н.В. Типы русской школы в их историческом развитии / Н.В. Чехов. — Москва, 1923. — 173 с.

436. Шыбека, З. Нарыс гісторыі Беларусі 1795—2002 / З. Шыбека. — Мінск: Энцыклапедыкс, 2003. — 490 с.

437. Эберхардт, П. Дэмаграфічная сітуацыя на Беларусі: 1897—1989 / П. Эберхардт. — Мінск: Беларускі фонд Сораса, 1997. — 277 с.

438. Basanavičius J. Iš lietuvių gyvenimo 1915—17 po vokiečių jungu / J. Basanavičius. — Vilnius, 1919. — 31 p.

439. Bihl, W. Friedensbedingungen Ludendorffs / Deutsche Quellen zur Geschichte des Ersten Weltkrieges / W. Bihl. — Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1991. — 91 s.

440. Brensztejn, M. Spisy ludności m. Wilna za okupacji niemieckiej od d. 1 listopada 1915 r. / M. Brensztejn. — Warszawa: Biblioteka delegacji Kresów Polskich Litwy i Białej Rusi, 1919. — 25 s.

441. Bronowski, S. Państwo Polskie a kwestja białoruska / S. Bronowski. — Warszawa, 1919. — 21 s.

442. Dmowski R. Polityka polska i odbudowanie państwa / R. Dmowski. — Warszawa, 1926. — 447 s.

443. Engelhardt, E. Fr. von. Weißruthenien. Volk und Land / E. Fr. von Engelhardt. — Berlin—Amsterdam—Prag—Wien, 1943. — 358 s.

444. Głogowska, H. Białoruś. 1914—1929. Kultura pod presją polityki / H. Głogowska. — Białystok: Białoruskie Towarzystwo Historyczne, 1996. — 238 s.

445. Jäger, W. Weißruthenien. Land, Bewohner, Geschichte, Volkswirtschaft, Kultur, Dichtung. Mit 93 Abb. und 1 Kte / W. Jäger. — Berlin: Verl. Karl Curtius, 1919. — 143 s.

446. Jurkiewicz, J. Rozwój polskiej myśli politycznej na Litwie i Białorusi w latach 1905—1922 / J. Jurkiewicz. — Poznań: Uniwersytet im. A. Mickiewicza, 1983. — 259 s.

447. Kaubrys, S. Lietuvos mokykla 1918—1939 m.: galios gimtis / S. Kaubrys. — Vilnius, 2000. — 290 p.

448. Korzeniowski, M. Na wygnañczym szlaku... Działalność Centralnego Komitetu Obywatelskiego Królestwa Polskiego na Białorusi

w latach 1915—1918 / M. Korzeniowski. — Lublin: Lubelskie Towarzystwo Naukowe, 2001. — 389 s.

449. Korzeniowski, M. Tułaczy los. Uchodźcy w imperium rosyjskim w latach pierwszej wojny światowej / M. Korzeniowski, M. Mądzik, D. Tarasiuk. — Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2007. — 238 s.

450. Liulevicius, V.G. War Land on the Eastern Front. Culture, National Identity and German Occupation in World War I. Studies in the Social and Cultural History of Modern / V. G. Liulevicius. — Cambridge: University Press, 2000. — 309 p.

451. Ludendorff, E. Kriegsführung und Politik. Ein Abriß aus der Geschichte des Weltkrieges / E. Ludendorff. — Berlin, 1922. — 148 s.

452. Ripke, A. Litauer und Weißrussen: In: ver Koloß auf tönernen Füßen / A. Ripke. — München, 1916. — 70 s.

453. Romanowski, A. Pozytywizm na Litwie. Polskie życie kulturalne na ziemiach litewsko-białorusko-inflanckich w latach 1964—1904 / A. Romanowski. — Kraków: Universitas, 2003. — 485 s.

454. Stankiewicz, A. Rodnaja mowa ũ światyniach / A. Stankiewicz. — Wilnia, 1929. — 192 s.

455. Strazhas, A. Deutsche Ostpolitik im Ersten Weltkrieg. Der Fall Ober Ost. 1915—1917. (Veröffentlichungen des Osteuropa-Institutes München. Reihe: Geschichte. Bd. 61) / A. Strazhas. — Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 1993. — 289 s.

456. Studnicki, W. Zarys statystyczno-ekonomiczny ziem północno-wschodnich / W. Studnicki. — Wilno, 1922. — 87 s.

457. Tarasiuk, D. Między nadzieją a niepokojem. Działalność społeczno+kulturalna i polityczna Polaków na wschodniej Białorusi w latach 1905—1918 / D. Tarasiuk. — Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2006. — 211 s.

458. Walasek, S. Szkolnictwo powszechne na ziemiach północno-wschodnich II Rzeczypospolitej (1915—1939) / S. Walasek. — Krakow, 2006. — 310 s.

459. Winicki, Z.J. W Mińsku Litewskim — mieście dawnej Rzeczypospolitej / Z.J. Winicki. — Wrocław, 1999. — 157 s.

460. Zemke, H. Der Oberbefehlshaber Ost und das Schulwesen im Verwaltungsbereich Litauen während des Weltkrieges. (Schriften der Kriegsgeschichtlichen Abteilung im Historischen Seminar der Friedrich-Wilhelms-Universität Berlin) / H. Zemke. — Berlin: Junker und Dünhaupt Verlag, 1936. — 121 s.

461. Zetterberg, S. Die Liga der Fremdvölker Rußlands 1916—18. Ein Beitrag zu Deutschlands Antirussischem Propagandakrieg unter den Fremdvölkern Rußlands im Ersten Weltkrieg / S. Zetterberg // Studia Historica. Finnische Historische Gesellschaft Suomen Historiallinen Seura — Finska Historiska Samfundet. — Vol. 8. — Helsinki: Forssan Kirjapaino Oj, 1978. — 279 s.

Мемуары, дзённікі і аўтабіяграфічныя матэрыялы

462. А. Н. [А. Луцкевіч]. 1-я Віленская Беларуска-Гімназія / А. Н. [А. Луцкевіч] // Наша думка. — 1921. — 27 траўня.

463. Вітан-Дубейкаўская, Ю. Мае ўспаміны / Ю. Вітан-Дубейкаўская. — Vilnius: Gudų Kultūros draugija Lietuvoje, 1994. — 187 s.

464. Дан, Ф.И. Два года скитаний (1919—1921) / Ф.И. Дан. — Берлин, 1922. — 268 с.

465. Дубнов, С.М. Книга жизни. Воспоминания и размышления. Материал для истории моего времени / С.М. Дубнов. — Санкт-Петербург: Петербургское востоковедение, 1998. — 672 с.

466. Езавітаў, К. У 25-я ўгодкі Усебеларускага Кангрэса / К. Езавітаў // Раніца. — 1943. — 8 жн.

467. Жук-Грышкевіч, Р. Жыццё Вінцэнта Жук-Грышкевіча / Р. Жук-Грышкевіч. — Таронта: Выдавецкі фонд успамінаў з беларускага жыцця, 1993. — 797 с.

468. З.Б. [Бядуля, З.]. Думкі беларускага адраджэнца / З. Бядуля // Савецкая Беларусь. — 1923. — 10 траўня.

469. З.Ж. [Зміцер Жылуновіч]. Праф. Б.І. Эпімах-Шыпіла як піянер беларускага руху / З. Жылуновіч. // Савецкая Беларусь. — 1924. — 25 снеж.

470. Кіпель, Я. Успаміны / Я. Кіпель. // Спадчына. — 1995. — № 3. — С. 57—65.

471. Колас, Я. Аўтабіяграфія / Я. Колас // Калоссе. — 1936. — № 5. — С. 280—284.

472. Лістапад, Ю. Узбіліся на свой шлях / Ю. Лістапад // Наша думка. — 1921. — 4, 10, 12 сак.
473. Луцкевіч, А. Дзённік / А. Луцкевіч // Польша. — 1990. — № 4. — С. 215—225; № 5. — С. 168—192.
474. Людендорф, Э. Мои воспоминания о войне 1914—1918 гг. / Э. Людендорф. — Москва—Мінск: АСТ Харвест, 2005. — 530 с.
475. Мядзёлка, П. Сцежкамі жыцця / П. Мядзёлка. — Мінск: Мастацкая літаратура, 1974. — 242 с.
476. Навіна, А. [Луцкевіч А.] Пятнаццаць гадоў працы Беларускага навуковага таварыства / А. Навіна [А. Луцкевіч] // Гадавік Беларускага навуковага таварыства. — Вільня, 1933. — Кн. 1. — С. 5—17.
477. Станкевіч, Я. Беларусы—ўцекачы ў Расіі / Я. Станкевіч // Гоман (Вільня). — 1917. — 12 кастр.
478. Станкевіч, Я. На бакох «Успамінаў» В. Рагулі / Я. Станкевіч // Вацькаўшчына (Мюнхен). — 1958. — 4 траўня.
479. Цирульников, А.М. История образования в портретах и документах / А.М. Цирульников. — Москва, 2001. — 127 с.
480. Шнаркевіч, Я. Беларускае школьніцтва ў Менску ў 1918—20 гадох / Я. Шнаркевіч // Рунь (Вільня). — 1998. — № 13.
481. Юноша, А. [Гзовский, А.И.]. Александр Мясникьянц (Палачи революции). В 2-х частях / А. Юноша [А.И. Гзовский] // Минский курьер. — 1919, сент. — 1920, янв.
482. Яцкевіч, З.Л. Аднавіць забыты гонар, альбо колькі старонак з гісторыі адукацыі на Магілёўшчыне / З.Л. Яцкевіч // Адукацыя і выхаванне. — 1994. — № 10. — С. 38—45.
483. Basanavičius, J. Autobiografija / J. Basanavičius. — Vilnius: Lietuvių mokslo d-ja, 1936. — 116 p.
484. Basanavičius, J. Mano gyvenimo kronika ir nervų ligos istorija, 1851—1922 m. / J. Basanavičius. — Vilnius, 1997. — 321 p.
485. Goldsztain, M. Szkolnictwo żydowskie w Wilnie / M. Goldsztain // Przegląd Wileński. — 1925. — № 2.
486. Niedziałkowska-Dobaczewska, W. Wilno i Wileńszczyzna w latach 1914—1920 / W. Niedziałkowska-Dobaczewska. — Wilno, 1934. — 51 s.
487. Cywiński, S. Kartki z pamiętnika (1914—1920) / S. Cywiński. — Wilno, 1921. — 31 s.

Публікацыі і артыкулы ў зборніках, альманахах і перыядычных выданнях

488. Баранава, А. Прафесійная адукацыя яўрэяў у канцы XIX — пачатку XX ст. / А. Баранава // Нацыянальныя меншасці Беларусі. — Брэст—Мінск—Віцебск, 1996. — Кн. 2. — С. 33—35.
489. БНР: поверх барьеров. Материалы «круглого стола» // Советская Белоруссия (Беларусь сегодня). — 2008. — 22 марта.
490. Вавуло, В.В. Образование в Минске в первые годы советской власти / В.В. Вавуло // Минская школа. — 2002. — № 2. — С. 79—82; № 5. — С. 59—65.
491. Васілеўскі, Ю. [Чудзін Ю.]. Беларусы на абшарах Расіі / Ю. Васілеўскі [Ю. Чудзін] // Голас Радзімы. — 1994. — № 30—34.
492. Вынікі II Усебеларускай краязнаўчай канферэнцыі // Наш край. — 1929. — № 2. — С. 47—62.
493. Галынец [Цвікевіч, А.] Чатыры гады (1918—25.ІІІ.1922) / А. Цвікевіч // Спадчына. — 1996. — № 3. — С. 138—149.
494. Гесь, А. «Ідзіце шляхам мядзведзічан, дамагайцеся сваёй роднай беларускай школы...» / А. Гесь // Наша слова. — 1999. — 24 лют.
495. Гигин, В.Ф. Бумажная республика: из истории БНР 1918 г. / В.Ф. Гигин // Неман. — 2005. — № 2. — С. 141—154.
496. Зельскі А. Плары і спробы стварэння універсітэта ў Беларусі (першая палова XIX — 1918 г.) / А. Зельскі // Беларускі гістарычны часопіс. — 2004. — № 2. — С. 22—29.
497. Из черной книги российского еврейства: материалы для истории войны 1914—1916 гг. // Еврейская старина. — Т. 10. — Петроград, 1918. — С. 272—294.
498. Кажанёўскі, М. Польскія грамадскія ратавальныя арганізацыі ў Беларусі / М. Мондзік, М. Кажанёўскі // Гістарычны альманах (Гродна). — 2003. — № 8. — С. 76—97.
499. Ключев, И. Граф П.Н. Игнатъев и наше народное образование / И. Ключев // Вестник воспитания. — 1917. — № 2. — С. 56—99.

500. Кр-ич, А. Сельский учитель в Минской губернии / А. Кр-ич // Школа и культура Советской Белоруссии. — 1919. — № 1. — С. 62—65.

501. Лістапад, Ю. Слуцкае вяселле / Ю. Лістапад // Беларусь. — 1920. — № 108—110.

502. Л-н М. [Левин, М.]. Евреи в учебных заведениях Виленского учебного округа / М. Л-н [М. Левин]. // Вестник еврейского просвещения. — 1915. — № 29. — С. 20—29.

503. [Луцкевіч А.]. Дзесяцілецце беларускай школы // Жыццё беларуса. — 1925. — 12 ліст.

504. Луцкевіч, А. Пятнаццаць гадоў працы Беларускага навуковага таварыства / А. Луцкевіч // Гадавік Беларускага навуковага таварыства. — Вільня, 1933. — Кн. 1. — С. 5—16.

505. Ляхоўскі, У.В. Адукацыйная палітыка германскіх улад на акупіраванай тэрыторыі Беларусі (1915—1918 гг.) / У.В. Ляхоўскі // Беларускі гістарычны часопіс. — 2006. — № 12. — С. 31—41.

506. Ляхоўскі, У.В. Адукацыя ў Рэчыцкім павеце напярэдадні і ў пачатку Першай сусветнай вайны / У.В. Ляхоўскі, В.В. Конан // Пятая міжнародныя Доўнараўскія чытанні. Рэчыца, 22—23 верасня 2005 г. / Адк. рэд. В.М. Лебедзева. — Гомель: ГДУ імя Ф. Скарыны, 2005. — С. 268—279.

507. Ляхоўскі, У.В. Апошні перыяд дзейнасці Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі (1914—1919 гг.) / У.В. Ляхоўскі // Мастоцкая спадчына Нясвіжа. Матэрыялы міжнароднай навуковай канферэнцыі, 12 мая 2006 г. — Нясвіж, 2006. — С. 95—100.

508. Ляхоўскі, У. Беларуская справа падчас польскай акупацыі / У. Ляхоўскі // Спадчына. — 1994. — № 6. — С. 50—87.

509. Ляхоўскі, У.В. Беларуская школьная справа на Гродзеншчыне ў 1915—1919 гг. / У.В. Ляхоўскі // Культура Гродзенскага рэгіёна: праблемы развіцця ва ўмовах поліэтнічнага сумежжа. Зборнік навуковых прац / Адк. рэд. А.М. Пяткевіч. — Гродна: Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Я. Купалы, 2003. — С. 125—128.

510. Ляхоўскі, У.В. Беларускі ўніверсітэт: з гісторыі стварэння / У.В. Ляхоўскі // Спадчына. — 1994. — № 4. — С. 61—68.

511. Ляхоўскі, У. Беларускі жаночы рух у першай палове XX ст. / У. Ляхоўскі // Суполь-

насць. Бюлетэнь для беларускіх няўрадавых арганізацый. — 1998. — Вып. 1—2 (3—4). — С. 24—29.

512. Ляхоўскі, У.В. Гісторыя адукацыі ў Беларусі ў гады Першай сусветнай вайны: гістарыяграфія праблемы / У. Ляхоўскі // Першая і Другая сусветная вайна: акупацыя і яе наступствы на Беларусі / Адк. рэд-ры В.Ф. Балакіраў, К.І. Козак. — Мінск: Гістарычная майстэрня, 2006. — С. 9—19.

513. Ляхоўскі, У. З гісторыі беларускага маладзёвага руху (другая палова XIX — першая палова XX ст.) / У. Ляхоўскі // Супольнасць. Бюлетэнь для беларускіх няўрадавых арганізацый. — 1998—2000. — Вып. 3—4; 9—10.

514. Ляхоўскі, У.В. На шляху да стварэння ўніверсітэта ў Беларусі / У.В. Ляхоўскі // Беларускі гістарычны часопіс. — 2001. — № 4. — С. 11—16.

515. Ляхоўскі, У.В. Пачатак тварэння беларускай нацыянальнай школы / У.В. Ляхоўскі // Спадчына. — 2001. — № 1—2. — С. 65—110.

516. Ляхоўскі, У.В. Прадвеснік Адраджэння / У.В. Ляхоўскі // Адукацыя і выхаванне. — 1994. — № 11. — С. 103—111.

517. Ляхоўскі, У.В. Прафесар Мітрафан Доўнар-Запольскі і справа арганізацыі беларускай нацыянальнай адукацыі / У.В. Ляхоўскі // Трэція міжнародныя Доўнараўскія чытанні. Рэчыца, 14—15 верасня 2001 г. / Адк. рэд. В.М. Лебедзева. — Мінск: Беларускі кнігазбор, 2002. — С. 81—92.

518. Ляхоўскі, У.В. Развіццё польскага школьніцтва ў заходняй частцы Беларусі падчас нямецкай акупацыі 1915—1918 гг. / У.В. Ляхоўскі // Этнічныя супольнасці Беларусі: гісторыя і сучаснасць. Матэрыялы навук. канф. (Мінск 6—7 снежня 2001 г.) / У.І. Навіцкі, М.С. Сташкевіч. — Мінск: Дэполіс, 2002. — С. 184—188.

519. Ляхоўскі, У.В. Сумесная чыннасць хрысціянскіх святароў і рэлігійных дзеячаў на ніве беларускай культуры і дабрачыннасці ў гады Першай сусветнай вайны (1914—1921) / У.В. Ляхоўскі // Роля асобы ў жыцці і дзейнасці хрысціянскіх царкваў Беларусі ў XX стагоддзі. — Мінск: Міжнародны адукацыйны цэнтр, 2000. — С. 73—85.

520. Ляхоўскі, У.В. «Укусіла жыццё». Першая сусветная вайна ў лёсах рагачоўскіх

семінарыстаў / У.В. Ляхоўскі // Беларускі гістарычны часопіс. — 2005. — № 11. — С. 7—13.

521. Ляхоўскі, У.В. Упаўнаважаны беларускім рухам. Дзейнасць Міколы Каспяровіча ў 1918—1921 гг. / У.В. Ляхоўскі // Пра час «Узвышша». Матэрыялы навуковых канферэнцый, узвышаўскіх чытанняў. Мінск. 1999—2002 / Рэдкал. Г.В. Запартыка і інш. — Мінск: БДАМЛіМ — БелНДІДАС, 2002. — С. 58—62.

522. Мазец, В.Г. За сваё кроўнае / В.Г. Мазец // Маладосць. — 1996. — № 5. — С. 226—231.

523. Мазец, В. Гістарычны вопыт БНР па культурна-нацыянальнаму адраджэнню беларускага народа / В. Мазец // Беларусіка=Albaruthenica: Матэрыялы міжнароднай навуковай канферэнцыі «Фарміраванне і развіццё нацыянальнай самасвядомасці беларусаў», Маладзечна, 19—20 жніўня 1992 г. / Рэд. А. Анціпенка і інш. — Кн. 2. — Мінск: Нацыянальны навукова-асветны цэнтр імя Ф. Скарыны, 1993. — С. 150—153.

524. Пануцэвіч, В. Гарадзеншчына ў нацыянальным руху ў 1918—1919 гадах / В. Пануцэвіч // Бацькаўшчына (Мюнхен). — 1964. — № 3—10.

525. [Пра святкаванне 80-х угодкаў БНР] // Наша ніва. — 1914. — 12 траўня.

526. Пукшта, А. Грамадска-культурнае жыццё Вільні (1915—1918) / А. Пукшта // Спадчына. — 2001. — № 5—6. — С. 121—138.

527. Рудовіч, С.С. Дзейнасць дабрачынных арганізацый на Беларусі ў кантэксце палітыкі царызму па польскім пытанні ў гады Першай сусветнай вайны (жнівень 1914 г. — люты 1917 г.) / С.С. Рудовіч // Труды Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Серія 5. Палітыка. Філасофія. Історыя. Філологія. — 2004. — Вып. 12. — С. 49—56.

528. Рудовіч, С.С. Рух бежанцаў у гады Першай сусветнай вайны праз Беларусь: этнанацыянальныя аспекты / С.С. Рудовіч // Актуальныя праблемы гісторыі Беларусі: стан, здабыткі і супярэчнасці, перспектывы развіцця: Матэрыялы рэспуб. навук. канф.: У 4 ч. / Пад рэд. І.П. Крэня, У.І. Навіцкага, І.А. Змітровіча. — Ч. 2. — Гродна: ГрДУ, 2003. —

С. 135—142.

529. Рудовіч, С. У пошуках нацыянальнай ідэнтычнасці: беларуская патрыятычная арганізацыя ў Магілёве ў 1917—1918 гг. / С. Рудовіч // Мінулае і сучасная гісторыя Магілёва: зборнік навуковых прац / Уклад. І.А. Пушкін. — Магілёў: УПКП «Магілёўская абласная ўзбудыненая друкарня», 2001. — С. 203—210.

530. Рудовіч, С.С. Рух за беларускую дзяржаўнасць і праблема грамадзянскага статусу беларускай мовы ў 1915—1918 гг. / С.С. Рудовіч // Край=Kraj (Магілёў). — 2001. — № 1—2. — С. 159—170.

531. Сідарэвіч, А. Урады БНР і кабінет Рамана Скірмунта / А. Сідарэвіч // Архэ. — 2008. — № 4. — С. 108—126.

532. Смоліч, А. Дзесяцігоддзе беларускай школы / А. Смоліч // Савецкая Беларусь. — 1925. — 22 ліст.

533. Соболевская, О. Страницы жизни еврейской общины Могилева в XIX — начале XX века / О. Соболевская // Мінулае і сучасная гісторыя Магілёва. Зб. навук. прац канферэнцыі. — Магілёў: УПНП «Магілёўская абласная ўзбудыненая друкарня», 2001. — 165 с.

534. Солоневич, Л. Национальная драма / Л. Солоневич // Краины России. — 1912. — 15 дек.

535. Сташкевич, Н.С. На грани возможности: идейно-политическая борьба вокруг создания белорусской государственности / Н.С. Сташкевич // Неман. — 1989. — № 10—11. — С. 241—257.

536. Струве, П. Великая Россия. Из размышлений о проблеме русского могущества / П. Струве // Русская мысль. — 1908. — 12 сент.

537. Тарасюк, Д. Палякі на Магілёўшчыне ў гады Першай сусветнай вайны / Д. Тарасюк // Край=Kraj (Магілёў). — № 4 — 2001. — С. 40—50.

538. Туманова, А.С. Еврейские общественные организации в годы Первой мировой войны / А.С. Туманова // Мировой кризис 1914—1920 годов и судьба восточноевропейского еврейства. — Москва: Российская политическая энциклопедия, 2005. — С. 124—141.

539. Турук, Ф. Университетская летопись / Ф. Турук // Працы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. — 1922. — № 1. — С. 175—207.

540. Улащик, Н.Н. Грамотность в дореволюционной Белоруссии / Н.Н. Улащик // История СССР. — 1971. — № 1. — С. 106—116.
541. Флоренский, П.А. Предполагаемое государственное устройство в будущем / П.А. Флоренский // Литературная учеба. — 1991. — № 3. — С. 96—115.
542. Чернякевич, А.Н. В огне войны (1915—1920 годы) / А.Н. Чернякевич // Евреи Гродно. Очерки истории и культуры. — Гродно: Белорусский государственный музей истории религии, общественное объединение «Гродненский еврейский общинный дом Менора», 2000. — С. 47—54.
543. Язэп Драздовіч // Калоссе (Вільня). — 1938. — № 3. — С. 183—185.
544. Chiari, B. Geschichte als Gewalttät: Weißrußland als Kind zweier Weltkriege / B. Chiari // Erster Weltkrieg — Zweiter Weltkrieg: ein Vergleich. Krieg, Kriegserlebnis, Kriegserfahrung in Deutschland / Im Auftrag des Militärgeschichtlichen Forschungsamtes herausgegeben von B. Thoss und Hans-Erich Volkmann. — Paderborn—München—Wien—Zürich: Ferdinand Schöningh, 2002. — S. 615—634.
545. Deruga, A. Z dziejów sprawy białoruskiej w latach 1917—1918 / A. Deruga // Przegląd Historyczny. — 1968. — Z. 4. — S. 709—721.
546. J-czyk, L. Praca społeczna, dobroczynna i oświatowa w Grodnie w latach wojny / L. J-czyk // Głosy znad Niemna. — Grodno, 1917. — S. 114—119.
547. Kapp, M. Zarzys dziejów państwowego gimnazjum męskiego im. A. Mickiewicza w Grodnie / M. Kapp // Państwowe gimnazjum męskie im. Ad. Mickiewicza w Grodnie. Drugie sprawozdanie za rok szkolny 1928/29. — Grodno, 1929. — S. 5—21.
548. Siemakowicz, M. Polityka władz rosyjskich, niemieckich i polskich wobec szkolnictwa białoruskiego w latach 1903—1922 / M. Siemakowicz // Białoruskie Zeszyty Historyczne (Białystok). — 1997. — № 7. — S. 23—46.
549. Studnicki, W. Kolonizacja i rozwój gospodarczy naszego Wschodu / W. Studnicki // Wschód Polski. — 1920. — № 8—9. — S. 7—19.
550. Sužiedėlis, S. Mokyklos vokiečių okupacijos laikas (1915—1918) / S. Sužiedėlis // Lietuva: Liet. enciklopedija. — Vilnius, 1990. — T. 15. — P. 764—767.
551. Tarasiuk, D. Z dziejów Polskiej Macierzy Szkolnej Ziemi Mińskiej / D. Tarasiuk // Rota (Lublin). — 1998. — № 1 (29). — S. 57—59.
552. Urbšienė, M. Lietuvos mokykla Didžiojo karo metu / M. Urbšienė // Židinys. — 1937. — № 3—4. — P. 25—31.
553. Wasilewski, L. Białoruś i ruch białoruski / L. Wasilewski // Przegląd Współczesny. — 1924. — № 26. — S. 386—396.
554. Wasilewski, L. Drogi porozumienia. Wybór pism / Wyboru dokonała, wstępem i przepisami opatrzyła Barbara Stoczevska / L. Wasilewski. — Kraków, 2001. — S. 136—143.

Артыкулы ў энцыклапедычных выданнях

555. Государственный комитет по народному образованию // Педагогический энциклопедический словарь. — М.: Большая Российская Энциклопедия, 2002. — С. 56.
556. Денежная система России // Отечественная история. История России с древнейших времен до 1917 года. Энциклопедия. — Москва, 1996. — Т. 2. — С. 321—322.
557. Гапава, А., Жаночы рух / А. Гапава, У. Ляхоўскі // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. — Мінск, 1996. — Т. 3. — С. 365—366.
558. Іофэ, Э. Яўрэі / Э. Іофэ // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. — Мінск, 2003. — Т. 6. — Кн. 2. — С. 309—311.
559. Ляхоўскі, У. «Бацькаўшчына» / У.В. Ляхоўскі // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. — Мінск, 2003. — Т. 6. — Кн. 2. — С. 330—331.
560. Ляхоўскі, У. Беларускія настаўніцкія курсы / У.В. Ляхоўскі // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. — Мінск, 2003. — Т. 6. — Кн. 2. — С. 338—342.
561. Ляхоўскі, У. Віленска-Ковенскі грамадскі камітэт / У.В. Ляхоўскі // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. — Мінск, 2003. — Т. 6. — Кн. 2. — С. 355—356.
562. Ляхоўскі, У. Галянкевіч Міхась / У.В. Ляхоўскі // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. — Мінск, 2003. — Т. 6. — Кн. 2. — С. 363.
563. Ляхоўскі, У. «Золак» / У.В. Ляхоўскі

// *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т.* — Мінск, 2003. — Т. 6. — Кн. 2. — С. 391.

564. Ляхоўскі, У. Магілёўскі настаўніцкі інстытут / У.В. Ляхоўскі // *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т.* — Мінск, 1999. — Т. 5. — С. 26.

565. Ляхоўскі, У. «Маладая Беларусь» / У.В. Ляхоўскі // *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т.* — Мінск, 1999. — Т. 5. — С. 49.

566. Ляхоўскі, У. Мінская беларуская вучнёўская грамада / У.В. Ляхоўскі // *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т.* — Мінск, 1999. — Т. 5. — С. 172.

567. Ляхоўскі, У. Мінскі настаўніцкі інстытут / У.В. Ляхоўскі // *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т.* — Мінск, 1999. — Т. 5. — С. 189—190.

568. Ляхоўскі У. «Наш край» // *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т.* — Мінск, 2001. — Т. 6. — Кн. 1. — С. 312.

569. Ляхоўскі, У. Нясвіжская настаўніцкая семінарыя / У.В. Ляхоўскі // *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т.* — Мінск, 1999. — Т. 5. — С. 344—345.

570. Ляхоўскі, У. «Прасвета» / У. Ляхоўскі // *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т.* — Мінск, 1999. — Т. 5. — С. 567.

571. Ляхоўскі, У. Свіслацкая беларуская настаўніцкая семінарыя / У.В. Ляхоўскі // *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т.* — Мінск, 2003. — Т. 6. — Кн. 2. — С. 436.

572. Ляхоўскі, У. Слуцкая беларуская гімназія / У. Ляхоўскі // *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т.* — Мінск, 2001. — Т. 6. — Кн. 1. — С. 349.

573. Ляхоўскі, У. Сувязь культурна-на-

цыянальнага адраджэння беларускага народа // *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т.* — Мінск, 2003. — Т. 6. — Кн. 2. — С. 438.

574. Ляхоўскі, У. Цэнтральная беларуская вучыцельская рада Гродзеншчыны / У. Ляхоўскі // *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т.* — Мінск, 2003. — Т. 6. — Кн. 2. — С. 117—118.

575. Ляхоўскі, У. Шнаркевіч Язэп / У.В. Ляхоўскі // *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т.* — Мінск, 2003. — Т. 6. — Кн. 2. — С. 225—226.

576. Ляхоўскі, У. // *Школа* / У. Ляхоўскі, І. Раманава, А. Самусік // *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т.* — Мінск, 2003. — Т. 6. — Кн. 2. — С. 210—214.

577. Мельцэр, В. Ешыбот / В. Мельцэр // *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т.* — Мінск, 1996. — Т. 3. — С. 359.

578. Рудовіч, С. Будслаўская беларуская гімназія / С. Рудовіч // *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т.* — Мінск, 1994. — Т. 2. — С. 116.

579. Сідарэвіч, А. Сувязь незалежнасці і непадзельнасці Беларусі / А. Сідарэвіч // *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т.* — Мінск, 2001. — Т. 6. — Кн. 1. — С. 439.

580. Сташкевіч, М. Грамадзянская вайна і ваенная інтэрвенцыя 1918—20 / М. Сташкевіч // *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т.* — Мінск, 1996. — Т. 3. — С. 99—110.

581. Тычына, М. Колас Якуб / М. Тычына // *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т.* — Мінск, 1997. — Т. 4. — С. 225—227.

582. Урбановіч, А. Устаноўчы сход у Расіі / А. Урбановіч // *Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т.* — Мінск, 2003. — Т. 6. — Кн. 2. — С. 11.